

MACIEJ WILK

Krakowskie Centrum Psychodynamiczne

CZTERY OBLICZA SOCJOTERAPII

Streszczenie

Socjoterapia jest formą grupowej pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi, która najczęściej lokalizowana jest w obszarze szeroko pojętej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Przegląd literatury wskazuje na istnienie różnych sposobów wykorzystania grupowych form pracy, nie tylko z dziećmi i młodzieżą zagrożonymi patologią społeczną, wykluczeniem społecznym, ale także z osobami dorosłymi. Socjoterapia ujmowana jest wówczas jako element wspierający procesy leczenia psychiatrycznego, pracę resocjalizacyjną czy nawet szeroko zakrojone kampanie społeczne. W artykule wskazano na możliwość szerokiego spojrzenia na współczesną socjoterapię, sugerując różnorodne możliwości jej zastosowania.

Słowa kluczowe: dzieci, leczenie, młodzież, pomoc psychologiczna, resocjalizacja, socjoterapia

THE FOUR FACES OF SOCIOOTHERAPY

Abstract

Sociotherapy is a form of group work with children, adolescents and adults, which is most often located in the field of broadly understood psychological and pedagogical help. The literature review shows that there are various ways of using group forms of work, not only with children and adolescents at risk of social pathology, social exclusion, but also with adults. Sociotherapy is then understood as an element supporting the processes of psychiatric treatment, resocialization work or even wide-ranging social campaigns. The article indicates the possibility of a broad look at contemporary sociotherapy, suggesting various possibilities of its application.

Keywords: adolescents, children, psychological help, resocialization, sociotherapy, treatment

Wstęp

W literaturze przedmiotu istnieje wiele różnych definicji socjoterapii, ale to aspekt grupowy tej formy pracy z ludźmi jest cechą wspólną tych definicji. Pozostałe kryteria określające socjoterapię, takie jak jej zadania i funkcje, cele czy czynniki pomocowe, nie są już w tak jednoznaczny sposób definiowane.

Trudno się temu dziwić, ponieważ socjoterapia realizowana jest w różnych instytucjach, placówkach pomocy i wsparcia, takich jak ośrodki socjoterapii, ośrodki szkolno-wychowawcze, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, świetlice socjoterapeutyczne, szpitale psychiatryczne, ośrodki resocjalizacyjne, więzienia. Dodatkowo zajęcia socjoterapeutyczne adresowane są do różnych grup wiekowych, co w sumie wpływa na znaczące różnice w definiowaniu wspomnianych wyżej kryteriów, z wyłączeniem kryterium grupowego, ponieważ nikt nie definiuje socjoterapii jako pracy w kontakcie indywidualnym.

W Polsce socjoterapia najczęściej definiowana jest jako grupowa forma pomocy psychopedagogicznej dla dzieci i młodzieży z grup ryzyka, często przejawiających zaburzenia w funkcjonowaniu psychospołecznym (Jankowiak i Soroko, 2013, s. 33–40). Powyższa ogólna definicja jest na tyle pojemna, że socjoterapię można rozumieć jako grupową pracę z dziećmi i młodzieżą zawierającą elementy psychoedukacji, psychoprofilaktyki, a także psychoterapii (John-Borys, 2005, s. 348). Tak szeroka perspektywa rozumienia tego, czym zajmuje się socjoterapia, powoduje od lat 80. XX w. w zasadzie do dziś stały dyskurs w środowiskach socjoterapeutycznych, stale szukających swojej tożsamości, miejsca socjoterapii pomiędzy psychoterapią a psychoedukacją.

Śledząc rozwój teorii i praktyki socjoterapeutycznej w Polsce, można zauważyć, że istnieje zasadnicza zależność w zakresie definiowania socjoterapii, jej celów i zadań oraz czynników pomocowych, uwzględniająca środowisko, z jakiego wywodzą się tworzący te definicje socjoterapeuci. Socjoterapia w naszym kraju rozwijała się głównie w dwóch środowiskach: trenerów psychologicznych oraz psychoterapeutów (por. Sawicka, red., 1999, s. 7). Trenerzy rozwijali socjoterapię, prowadząc zajęcia dla dzieci i młodzieży wykazujących problemy adaptacyjne, będących w kryzysie rozwojowym, nieradzących sobie z zadaniami społecznymi, emocjonalnymi i psychologicznymi, jakie stawiał przed nimi ich wiek rozwojowy. Charakterystyka pracy socjoterapeutycznej była więc zbliżona do psychoedukacji, czasem psychoprofilaktyki, często również do promowania zdrowego stylu życia, edukacji normatywnej, uczenia organizacji czasu wolnego, asertywności, słowem – do wielu aktywności wspierających umiejętności psychospołeczne dzieci i młodzieży (*Programy rekomendowane*, 2022).

Psychoterapeuci traktowali socjoterapię jako siostrzaną wersję psychoterapii, jednak głównie skierowaną do dzieci i młodzieży, szczególnie wykazujących problemy emocjonalne i psychologiczne, często również zagrożonych wykluczeniem społecznym, również do osób z patologicznie funkcjonujących środowisk, choćby rodzin alkoholowych (Robinson i Rhoden, 2017, s. 208–210). Socjoterapia była zatem formą pracy nieco bardziej terapeutycznej,

nastawionej na zmianę niż, jak miało to miejsce w środowiskach trenerskich, na poszerzanie umiejętności.

Opisany pokrótce podział skutkował wyraźnymi różnicami w definiowaniu celów, zadań oraz funkcji socjoterapii. Środowiska trenerskie definiowały cele i zadania socjoterapii głównie w zakresie edukacji, profilaktyki, rozwoju, natomiast środowiska terapeutyczne częściej podkreślały, że funkcje socjoterapii zawierają się w zakresie korekcji zachowania rozumianej jako terapeutyczne oddziaływanie socjoterapeutycznych zajęć na ich uczestników.

Dzisiaj również nie sposób uniknąć dylematu, czy socjoterapia bardziej wspiera w rozwoju uczestników grupowych zajęć, czy może bardziej leczy i koryguje ich problemy (por. Kolar i Bojanin, 1998, s. 297–308; Norton, 2002, s. 159–173; Jankowiak i Soroko, 2019, s. 10–27). Kwerenda literatury przedmiotu pozwala stwierdzić, że podmiot socjoterapeutycznych działań, miejsce ich realizacji, założenia, cele i oczekiwane efekty znacząco wpływają na definicję socjoterapii, jej celów, zadań i funkcji.

Część teoretyków i praktyków socjoterapii sugeruje, że zależności pomiędzy socjoterapią, psychoterapią, profilaktyką czy psychoedukacją dają możliwość integracji tych różnych zakresów pracy, co może mieć szczególne znaczenie w przypadku pracy z dziećmi i młodzieżą (Norton, 2002, s. 159–173). Z drugiej strony istnieje wśród socjoterapeutów potrzeba, aby dookreślić definicję, cechy i zakres działania socjoterapii, co niewątpliwie mogłoby być pomocne w budowaniu tożsamości socjoterapeuty. Zastanawiające jest więc to, że na przestrzeni wielu lat realizacji socjoterapeutycznych zajęć powyższy dylemat nadal jest żywy, zajmując kolejne rzesze socjoterapeutów, stając się powodem tożsamościowych dylematów. Nie jest wykluczone, że jest to dylemat, którego nie da się rozstrzygnąć. Być może socjoterapeuci są na niego skazani lub w ogóle nie powinni się na nim koncentrować. Możliwe, że dotychczasowe poszukiwania tożsamości socjoterapeutów odbywały się w takim kierunku, przy takich założeniach, które nie gwarantowały sukcesu.

Być może wcale nie jest konieczne szukanie jednej jedynej definicji socjoterapii, jej celów, zadań i funkcji, przez co uzyskano by poczucie ugruntowanej tożsamości socjoterapeuty.

Propozycja spojrzenia na socjoterapię pod kątem realizacji zajęć w określonym miejscu, z określoną grupą osób, w określonym wieku oraz o określonej problematyce, gdzie instytucja i osoby tam trafiające definiują cele, zadania i funkcje socjoterapii, może pozwolić uniknąć stałego zastanawiania się, kim rzeczywiście jest socjoterapeuta i jakie są jego zadania w pracy z określoną grupą ludzi. Można założyć, że miejsce realizacji socjoterapeutycznych zajęć

wpływa na skład grupy, dobór uczestników zajęć, na ich problematykę, a co za tym idzie – określa potrzeby, cele, zadania do realizacji, jak również formę pracy, czyli jej metody i techniki (Smith i Fromm, 1982, s. 433–448). Uwzględnienie specyfiki grupy, jej wieku, prezentowanych trudności i problemów, opracowanie przemyślanej i celowanej do konkretnej grupy propozycji pracy pozwala maksymalnie osiągnąć założone cele (Smith i Whittington, 1971, s. 203). Podążając za założeniem różnicowania propozycji pracy w stosunku do charakterystyki grupy, instytucji itd., można z powodzeniem założyć, że socjoterapeutyczne zajęcia w różnych instytucjach, a także w stosunku do różnych grup osób (nie tylko z uwzględnieniem różnic wiekowych uczestników zajęć) będą mogły się od siebie różnić. Jednak za każdym razem będą to zajęcia socjoterapeutyczne, choć może realizowane z wykorzystaniem innych metod oraz technik pracy i z pozoru dość odległe od siebie.

W literaturze przedmiotu socjoterapia umiejscowiona jest w czterech obszarach pracy z ludźmi, nastawionych na szeroko rozumianą pomoc i wsparcie, w których socjoterapia znajdowała i nadal znajduje zastosowanie. W każdym z nich uwypuklają się inne funkcje socjoterapii jako istotne i konieczne elementy pracy z grupami osób.

Socjoterapia jako wsparcie dla procesu leczenia psychiatrycznego

Socjoterapia funkcjonuje jako wsparcie leczenia psychiatrycznego realizowanego na psychiatrycznych oddziałach stacjonarnych i dziennych, dziecięcych, młodzieżowych i dla dorosłych. Socjoterapia w formie grupowych spotkań często ma w tym wypadku formę przypominającą społeczność terapeutyczną (Kaplan i Sadock, 1995, s. 244). W tym zakresie pracy z ludźmi staje się metodą wspierania leczenia psychiatrycznego, terapii pacjentów poprzez wykorzystywanie wielu interakcji między pacjentami oraz pacjentami a personelem, a także poprzez wykorzystywanie potencjału relacji interpersonalnych (Priebe i Hoffmann, 2005, s. 327–332). Dążenie do przyspieszenia procesu rehabilitacji leczonych na oddziale pacjentów odbywa się przez uczenie zarządzania celami grupy, występującymi w niej konfliktami, niekorzystnymi, destrukcyjnymi zachowaniami, poprzez wzmacnianie poczucia bezpieczeństwa, wartości, zaufania i poczucia bycia wspieranym przez grupę (Edelson, 1970, s. 51–60).

Przewodnik Lipgara i Martina do prowadzenia zajęć socjoterapeutycznych zakłada realizację następujących zadań i celów:

- wprowadzenie struktury wspierającej pozostanie, bycie w zajęciach grupowych;
- przedstawienie korzyści wynikających z pracy grupowej, tych indywidualnych, jak również tych grupowych;
- wzmacnianie komunikacji wewnątrz grupy, jej otwartości, wraz z przedstawieniem korzyści płynących z jej stosowania;
- promowanie rozumienia i akceptacji podobieństw i różnic oraz uczenie komunikowania ich;
- wzmacnianie uważności na przejawy relacji interpersonalnych, w tym konfliktów, sporów i nieporozumień, z nastawieniem na ich zrozumienie oraz omówienie;
- promowanie komunikacji, rozmawianie, omawianie różnych kwestii wraz z braniem odpowiedzialności za to, co dzieje się na zajęciach;
- uznawanie zależności indywidualnej jednostki w stosunku do grupy, jak również grupy wobec instytucji;
- wzmacnianie poczucia grupy jako wspólnoty mającej własne cele i wartości, z jednoczesnym uwzględnieniem indywidualnych różnic oraz potrzeb;
- dawanie wsparcia osobom dzielącym się swoimi doświadczeniami i przemyśleniami (Lipgar i Martin, 1988).

Zajęcia socjoterapeutyczne realizowane dla grup pacjentów szpitalnych oddziałów psychiatrycznych mają zadanie wspierania procesu farmakoterapii, psychoterapii, rehabilitacji, przeciwdziałania nawrotom choroby i powrotom do szpitala. Socjoterapia w takim miejscu jest propozycją pracy, wsparcia dla osób dorosłych, dzieci i młodzieży, jak również wsparcia dla rodzin tych pacjentów (Kalicanin, 1973, s. 51–57).

Należy podkreślić, że cechy instytucji, czyli szpitalnych oddziałów psychiatrycznych, dziennych czy stacjonarnych, a także grupa pacjentów, czy to dorosłych, czy dzieci lub młodzieży, określają zadania socjoterapii. Socjoterapia wspiera leczenie, zatem proces leczenia, dążenie do zmiany, aspekty psychopatologii pacjentów w zdecydowany sposób wpływają na charakterystykę zajęć, na dobór technik pracy, na określone zasady realizacji socjoterapeutycznych zajęć. Niewątpliwie socjoterapia jako wsparcie leczenia pozostaje dodatkową, bardzo ważną, choć nie najważniejszą częścią pracy z tymi osobami; czasem jest definiowana jako praca socjopsychiatryczna, które to określenie w dość jednoznaczny sposób określa cele, zadania i funkcje socjoterapii, a tym samym tożsamość socjoterapeuty prowadzącego w tym miejscu zajęcia grupowe (Bobon-Schrod, 1974, s. 147–156).

Socjoterapia jako wsparcie procesu resocjalizacji

Resocjalizacja jest następnym obszarem pracy z ludźmi, w którym socjoterapia miała i nadal ma zastosowanie. Osoby znajdujące się w placówkach penitencjarnych, wychowawczych są niedostosowane społecznie z wielu powodów: biopsychicznych, socjokulturowych, zaburzeń osobowości czy czynników sytuacyjnych (Bernasiewicz, 2011, s. 136–138). Niewątpliwie niedostosowanie społeczne stwarza zagrożenie społecznego odrzucenia, niechęci kontaktu z otoczeniem, prowadząc tym samym do jeszcze większych trudności w społecznym przystosowaniu (Szrajda i in., 2019, s. 155–169).

Socjoterapia w obszarze pracy resocjalizacyjnej stara się tworzyć grupową formę wychowawczego środowiska, a poprzez strukturę zajęć, ramy, zasady, normy funkcjonowania na zajęciach realizować założone cele (Dzięcioł, 2016, s. 193–220). Udział w socjoterapeutycznych zajęciach podkreśla wyraźnie niedostatki społecznego funkcjonowania uczestników zajęć, choćby poprzez stosunek do podstawowych zasad pracy grupowej. Jak w soczewce ujawniają się antyspołeczne cechy jej uczestników, ich rebelianckie tendencje, niemożność dostosowania się do istniejących zasad, respektowania ograniczeń czy brak możliwości empatycznej reakcji w stosunku do innych uczestników socjoterapeutycznych zajęć. To doskonała możliwość obserwacji i diagnozy trudności uczestników zajęć. Tym samym uzyskuje się informację na temat celów i zadań, które należy postawić przed grupą, jak również jej konkretnymi uczestnikami. Przeprowadzenie odpowiedniego procesu diagnostycznego jest warunkiem opracowania celów zajęć, a następnie optymalnej ich realizacji (Kowalski i Magda, 2020, s. 35–48).

Dla osób mniej zdemoralizowanych – lub inaczej ujmując: w mniejszym stopniu pozostających na marginesie społecznym – socjoterapia ma do zaoferowania zajęcia realizowane w socjoterapeutycznych ośrodkach, które w pewnym sensie stają się alternatywnym środowiskiem wychowawczym. Pozwala to na wszelkie działania psychokorekcyjne, na odreagowanie złości, frustracji, przewyciężenie lęków, przeciwdziałając wykluczeniu społecznemu, wzmacnianiu negatywnych schematów reagowania oraz w konsekwencji stygmatyzacji. Socjoterapia tworzy mikrośrodowisko wychowawcze przeciwdziałające socjodegradacji, zachowaniom autodestrukcyjnym, patologizacji jednostki, procesowi labelingu (*Understanding the Prison Label*, 2022), prizonizacji (Charles, 1977, s. 136–145) czy tworzeniu się zastępczej antyspołecznej tożsamości.

Charakterystyka problematyki uczestników socjoterapeutycznych zajęć prowadzonych w zakresie resocjalizacji wyraźnie podkreśla specyficzne

potrzeby dla organizacji zajęć, szczególnie zasad funkcjonowania na zajęciach, wzajemnego stosunku uczestników do siebie. Ponadto cele stojące przed socjoterapią wyraźnie będą odnosiły się do korekty zachowania, opanowania gniewu, autorefleksji, umiejętności radzenia sobie głównie z negatywnymi uczuciami, ale także umiejętności rozładowania napięć intrapsychicznych w prospołeczny, adaptacyjny sposób. Co istotne, uczestnicy zajęć powinni starać się być współodpowiedzialni za proces naprawy i zmiany. Jednocześnie należy zaznaczyć, że realizacja socjoterapeutycznych zajęć powinna odbywać się bez kar, penitencjarnej dyscypliny, starając się łączyć działania wychowawcze, opiekuńcze z korekcyjno-terapeutycznymi.

Socjoterapia jako pomoc psychologiczno-pedagogiczna

W Polsce socjoterapię najczęściej definiuje się jako grupową pracę z dziećmi i młodzieżą, które sprawiają problemy wychowawcze i w związku z tym są zagrożone wykluczeniem społecznym, co pozwala nazwać ją formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Socjoterapia jest w tym obszarze grupową pracą z dziećmi i młodzieżą z grup ryzyka i/lub przejawiającymi zaburzenia w funkcjonowaniu psychospołecznym (Jankowiak i Soroko, 2021, s. 56). Zajęcia socjoterapeutyczne mają uruchamiać czynniki pomocowe, które występują w czasie grupowych zajęć między uczestnikami, powodują zwiększenie rozwojowego potencjału, ale także zapobiegają kształtowaniu się zaburzeń w rozwoju, funkcjonowaniu psychospołecznym, osłabiają patomechanizmy oraz wzmacniają adaptacyjne i dojrzsze formy radzenia sobie z aktualnymi trudnościami.

W takim rozumieniu socjoterapia realizuje swoje zadania poprzez trzy podstawowe cele: terapeutyczne, rozwojowe i psychoedukacyjne.

Cele terapeutyczne, czasem nazywane również korekcyjnymi, mają prowadzić do zmian w zaburzonej funkcjonalności młodego człowieka. Określenie tej grupy celów jako terapeutyczne pozwala założyć, że socjoterapeutyczne zajęcia mają korygować nieadekwatne i niekorzystne funkcjonowanie jednostki, słowem osłabiać patomechanizm utrzymujący problem psychospołeczny. Należy jednak zaznaczyć, że część socjoterapeutów zrównuje w swoim rozumieniu socjoterapię jako grupową formę pracy z dziećmi i młodzieżą z grupową psychoterapią dzieci i młodzieży. Należyte rozróżnienie tych dwóch form pracy proponują Jankowiak i Soroko (2013) poprzez zamianę

terminu „czynniki terapeutyczne” na „czynniki pomocowe”, wskazując na to, że w rzeczywistości socjoterapia jest formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a nie leczenia.

Cele edukacyjne dotyczą uczenia, nabywania nowych kompetencji w zakresie relacji interpersonalnych, sposobów radzenia sobie ze stresującymi, trudnymi sytuacjami, zdobywania oczekiwanych przez otoczenie kompetencji w pełnieniu funkcji społecznych. Część socjoterapeutów wskazuje na nieco inną terminologię powyższych celów, nazywając je psychoedukacyjnymi lub profilaktycznymi (Schlack, 1999, s. 147–190).

Cele rozwojowe określane są jako aktywności nakierowane na rozwojowe potrzeby uczestników zajęć, wspierające realizację rozwojowych zajęć. Wśród nich wymienić można nabywanie wiedzy o sobie samym i otaczającym świecie, wzmocnienie aktywnego i kreatywnego funkcjonowania jednostki, wspieranie procesów budujących tożsamość młodych uczestników socjoterapeutycznych zajęć (Jankowiak i Kuryś-Szyncel, 2017, s. 121–142).

Socjoterapia jako grupowa praca z dziećmi i młodzieżą jest formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej głównie o charakterze edukacyjnym / psychoedukacyjnym lub inaczej nazywając: profilaktycznym, a także rozwojowym. Zdecydowanie rzadziej widoczny będzie terapeutyczno-korekcyjny charakter socjoterapeutycznych zajęć. W zależności od miejsca ich prowadzenia, grupy uczestników, problematyki prowadzone zajęcia będą w większym lub mniejszym stopniu prezentowały cele korekcyjne, edukacyjne lub rozwojowe. Oczywiście każde będą zawierały wszystkie trzy grupy celów, jednak specyfika i oczekiwania instytucji, w której zajęcia są realizowane, a także zadania wyznaczane w czasie procesu diagnostycznego uczestników zajęć powodują, że pewna część celów stanie się bardziej wyrazista i realizowana niż pozostałe. Ponadto wiek uczestników jednoznacznie podkreśla znaczenie celów rozwojowych, co w porównaniu z socjoterapeutycznymi zajęciami dla osób dorosłych nie będzie już tak wyraźne.

Socjoterapia w ujęciu społeczno-kulturowym

Socjoterapia zakorzeniona jest w psychologii, pedagogice i socjologii, ale także w antropologii, naukach politycznych, pracy socjalnej, zarządzaniu zasobami ludzkimi (Kubily Akman, 2015, s. 894–897). Właśnie dlatego socjoterapię można również postrzegać jako grupową pracę z człowiekiem w kontekście społeczno-kulturowym. Dylematy jednostki w obszarze społecznym,

socjologicznym powinny być rozwiązywane, przepracowane w kontakcie ze społecznym otoczeniem, co daje możliwość optymalnej zmiany, a jednocześnie zapobiega wykluczeniu jednostki z tego otoczenia (Kubilay Akman, 2015, s. 894–897).

Socjoterapia staje się w pewnym sensie praktyczną socjologią, dostarcza wiedzy o pracy z grupą, aby poprzez grupę wpływać na jednostkę, czy przez uczenie ról społecznych, funkcjonowania w obrębie społeczeństwa w zakresie makro lub społeczności w zakresie mikro, uczenie relacji interpersonalnych, jak również dostarczanie bezpiecznych i korektywnych doświadczeń (Whiteley, 1986, s. 721). Socjoterapia w takiej perspektywie jest medycznym, terapeutycznym podejściem do problemów społecznych (Richters, Rutayisire i Dekker, 2010, s. 99). Socjoterapeutyczne zajęcia mają wówczas na celu zmianę, znaczące polepszenie funkcjonowania jednostki w obszarze zawodowym, interpersonalnym, rodzinnym, społecznym, a także w życiu osobistym. Grupa socjoterapeutyczna dostarcza społecznego kontekstu, w którym uczestnicy zajęć muszą się odnaleźć, gdzie ich niedostatki i trudności ujawnią się w całej okazałości, jednocześnie pozwoli stawiać diagnozę indywidualnych i grupowych problemów, ale też umożliwi zaproponowanie stosownych działań naprawczych.

Wielu socjoterapeutów pracujących w tym obszarze uważa, że przed socjoterapią w kontekście społeczno-kulturowym stoi obecnie wiele wyzwań, choćby wojny, migracje ludności na świecie, powodujące dylematy adaptacyjne, tożsamościowe (Kubilay Akman, 2015, s. 894–897). Socjoterapia, chcąc się angażować w pomoc w tak wielu aspektach, powinna stać się strategią działania, łącząc potencjał jednostek, grup społecznych, liderów, instytucji państwowych i społecznych, starając się włączać socjoterapeutyczne aktywności w zaplanowane, wspierane politycznie aktywności naprawcze i profilaktyczne (Aron, 1992, s. 173–189).

Socjoterapia w takim rozumieniu wspiera ludzki potencjał, uczy, dostarcza nowych, korektywnych doświadczeń, zachęcając tym samym do wprowadzenia zmian w życiu jednostki, w jej bliższym i dalszym otoczeniu (Schmid, 2019, s. 121–138). Organizowanie socjoterapeutycznych zajęć pomaga wspierać funkcjonowanie jednostek, małych społeczności, grup etnicznych, jak również całych społeczeństw. W związku z powyższym zastosowanie socjoterapii w pracy z lokalnymi społecznościami, z klasami szkolnymi, szkolną społecznością, imigrantami starającymi się zaadaptować do nowej rzeczywistości, jak i w wielu innych zakresach podkreśla jej socjologiczną, społeczną i ekonomiczną atrakcyjność.

Wnioski

Podsumowując powyższe rozważania na temat socjoterapii, z uwzględnieniem wymienionych czterech obszarów jej zastosowania, można postawić pytanie, czy jest możliwa jednoznaczna i prosta zarazem jej definicja. Żadna definicja, starając się opisać określone zjawisko, proces, rzecz, nie jest w stanie obronić się przed większym lub mniejszym ograniczeniem. Z jednej strony istnieje potrzeba optymalnego opisanego danego zjawiska, z drugiej – konieczność ograniczenia formy i ilości informacji w definicji, aby była zwięzła, czytelna, przejrzysta. Spełniając warunki poprawnej definicji, definicja socjoterapii powinna zawierać jej istotne cechy, adekwatnie, nie za szeroko i nie za wąsko opisywać te cechy, powinna być pozbawiona błędnego koła oraz negatywnej formy opisu. Spełnienie tych warunków z jednoczesnym uwzględnieniem wielu różnych form pracy socjoterapeutycznej, zastosowania socjoterapii w wielu różnorodnych miejscach, w stosunku do wielu różnych grup uczestników różniących się wiekiem, doświadczeniami osobistymi, trudnościami i problematyką, jest dużym wyzwaniem. Łatwiej definiować socjoterapię jako formę wsparcia leczenia psychiatrycznego, element pracy resocjalizacyjnej, strategię aktywności społeczno-kulturowej czy formę grupowej pracy z dziećmi i młodzieżą w obszarze pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Bardzo ogólnie, szeroko ujmując większość wymienionych w niniejszym artykule aspektów pracy socjoterapeutycznej, można stwierdzić, że socjoterapia jest grupową formą pomocy ludziom, jednostkom i grupom, społecznościom, realizującą za pomocą technik pracy używanych w formach grup treningowych, bardziej niż terapeutycznych, zadania koncentrujące się głównie na obszarach psychoedukacji, profilaktyki, rozwoju, pracy z kryzysem w szerokim tego słowa znaczeniu, przeciwdziałania konsekwencjom kryzysowych sytuacji, korygującą nieadekwatne postawy i zachowania, przeciwdziałającą wykluczeniu społecznemu oraz wzmacniającą wewnętrzne zasoby i możliwości jednostki do realizowania stojących przed nią zadań (w tym zadań rozwojowych w przypadku dzieci i młodzieży) oraz wzmacniającą zasoby mniejszych lub większych społeczności, w celu integracji, przezwyciężania trudnych sytuacji, wzmacniania własnej tożsamości, a także budowania dialogu społecznego.

Powyższe zdanie – jakże rozbudowane – stara się uwzględnić wiele różnorodnych aspektów spotykanych w socjoterapeutycznej pracy, ale wskazuje też na trudność w poszukiwaniu i budowaniu jednoznacznej definicji socjoterapii. Możliwe, że prościej byłoby definiować socjoterapię stosowaną w wielu

różnych obszarach pracy z ludźmi, co pozwoliłoby na celniejsze i bardziej adekwatne opisanie cech socjoterapii realizującej specyficzne zadania, wynikające z określonych cech instytucji, w których socjoterapeutyczne zajęcia są realizowane.

LITERATURA

- Aron, A. (1992). Testimonio, a bridge between psychotherapy and sociotherapy. *Women & Therapy*, 13(3), 173–189.
- Bernasiewicz, M. (2011). Teoria kognitywno-behawioralna i interakcjonizm symboliczny w teorii resocjalizacyjnej. *Resocjalizacja Polska*, 2, 136–138.
- Bobon-Schrod, H. (1974). Sociopsychiatric rehabilitation. *Feuillets Psychiatriques de Liège*, 7(2), 147–156.
- Bojanin, S., Kolar, D. (1998). The role of sociotherapeutic method in psychotherapy of adolescent crisis. *Psihijatrija Danas*, 30(2–3), 297–308.
- Charles, T.W. (1977). Theoretical Perspectives on Prisonization: A Comparison of the Importation and Deprivation Models. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 68, 136–145.
- Dzięcioł, B. (2016). Zasady projektowania i realizacji zajęć w dziedzinie zintegrowanej socjoterapii resocjalizującej wobec osadzonych mężczyzn, wielokrotnie pozbawianych wolności. *Studia Edukacyjne*, 39, 193–220. Pobrane z: <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/17648> [dostęp: 19.08.2022].
- Edelson, M. (1970). *Sociotherapy and psychotherapy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jankowiak, B., Soroko, E. (2013a). Czynniki pomocowe w socjoterapii dzieci i młodzieży. W: B. Jankowiak (red.), *Socjoterapia jako forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Teoria i praktyka*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM. Pobrano z: http://repozytorium.amu.edu.pl:8080/bitstream/10593/21630/2/Jankowiak_Socjoterapia_dodruk_10_3_2016.pdf [dostęp: 1.03.2021].
- Jankowiak, B., Soroko, E. (2013b). Socjoterapia jako forma pomocy psychopedagogicznej. W: B. Jankowiak (red.), *Socjoterapia jako forma pomocy psychopedagogicznej. Teoria i praktyka*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Jankowiak, B., Soroko, E. (2019). Socjoterapia dziś i jutro. O potrzebie współpracy refleksyjnej praktyka i ciekawego praktyki naukowca. *Biuletyn Polskiego Stowarzyszenia Socjoterapeutów i Trenerów*, 10–27. Pobrano z: http://pssit.pl/download/B_Jankowiak_E_Soroko_Socjoterapia_dzis_i_jutro.pdf [dostęp: 27.07.2022].
- Jankowiak, B., Soroko, E. (2021). *Socjoterapia młodzieży. Studium psychologiczno-pedagogiczne*. Warszawa: PWN.
- John-Borys, M. (2005). Socjoterapia – jak zachodzi zmiana zachowania? W: M. Deptuła (red.), *Diagnoza, profilaktyka, socjoterapia w teorii i praktyce pedagogicznej*. Bydgoszcz: Wydawnictwo UKW.
- Kalicanin, P. (1973). Socio-psychiatric methods in work with outpatients. *Anali Zavoda za mentalno zdravlje*, 5(2–3), 51–57.

- Kaplan, H., Sadock, B. (1995). *Psychiatria kliniczna*, red. S. Sidorowicz, tłum. G. Bagiński i in. Wrocław: Urban & Partner.
- Kowalski, M., Magda, E. (2020). Strategie myślenia o resocjalizacji na tle przemian paradygmatów w pedagogice. *Resocjalizacja Polska*, 19, 35–48.
- Kubily Akman, M. (2015). Sociotherapy as a Contemporary Alternative. W: *Challenges of the Knowledge Society. CKS 2015* (s. 894–897). Bucharest: “Nicolae Titulescu” University Publishing House. Pobrano z: https://www.academia.edu/12672325/Sociotherapy_as_a_Contemporary_Alternative [dostęp: 19.08.2022].
- Lipgar, R.M., Martin, J.B. (1988). *Large inpatient groups (patient / staff community meetings): Method or madness*. Open Panel Session, no. 218 [Critical issues for inpatient groups] conducted at the annual meeting of the American Group Psychotherapy Association.
- Norton, K. (2002). The therapeutic community: Theoretical, practical, and therapeutic integration. W: J. Holmes, A. Bateman (red.), *Integration in psychotherapy: Models and methods* (s. 159–173). New York: Oxford University Press.
- Priebe, S., Hoffmann, K. (2005). Socjoterapia. W: H. Freyberger, W. Schneider, R.-D. Stieglitz (red.), *Kompendium psychiatrii, psychoterapii i medycyny psychosomatycznej*, red. nauk., tłum. A. Bilikiewicz. Warszawa: PZWL.
- Programy rekomendowane* (2022). Pobrano z: <https://programyrekomendowane.pl/strony/artykuly/strategie,9> [dostęp: 27.07.2022].
- Richters, A., Rutayisire, T., Dekker, C. (2010). Care as a turning point in sociotherapy: Remaking the moral world in post-genocide Rwanda. *Medische Antropologie*, 22(1), 99. Pobrano z: https://www.researchgate.net/publication/254913899_Care_as_a_turning_point_in_sociotherapy_Remaking_themoralworldinpost-genocideRwanda [dostęp: 18.08.2022].
- Robinson, B.E., Rhoden, L.J. (2017). *Pomoc psychologiczna dzieciom z rodzin alkoholowych. Praktyczny przewodnik*, tłum. A. Marciniak. Warszawa: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.
- Sawicka, K. (red.) (1999). *Socjoterapia*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.
- Schlack, T. (1999). „Małolat” – program interwencyjno-edukacyjno-profilaktyczny dotyczący osób nadużywających alkoholu. W: K. Sawicka (red.), *Socjoterapia* (s. 147–190). Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.
- Schmid, P.F. (2019). The power of hope person-centered perspectives on contemporary personal and societal challenges. *Person-Centered and Experiential Psychotherapies*, 18, 121–138.
- Smith, B., Fromm, M.G. (1982). Personality determinants of leadership and participation in a sociotherapy program. *Human Relations*, 35(6), 433–448.
- Smith, E., Whittington, H.G. (1971). *Social hour: A sociotherapeutic approach*. Oxford: Charles C. Thomas Publisher Ltd.
- Szrajda, J., Sygit-Kowalkowska, E., Weber-Rajek, M., Tudorowska, M., Ziółkowski, M., Borkowska, A. (2019). Working with socially maladjusted youth and children with developmental disorders. Predictors and correlations of health among personnel

- in youth centres. *Journal of Education, Culture & Society*, 10(1), 155–169. Pobrano z: <https://jec.s.pl/index.php/jecs/article/view/483/404> [dostęp: 19.08.2022].
- Understanding the Prison Label* (2022). Pobrano z: <https://www.tolerance.org/classroom-resources/tolerance-lessons/understanding-the-prison-label> [dostęp: 19.08.2022].
- Whiteley, J.S. (1986). Sociotherapy and psychotherapy in the treatment of personality disorder: discussion paper. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 79, 721. Pobrano z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1290573/> [dostęp: 18.08.2022].